

Ελληνικοί σύλλογοι στα ρουμανικά παράλια του Ευξείνου Πόντου

Summary :

Στη Ρουμανία συστάθηκαν πολλοί ελληνικοί σύλλογοι, τόσο φιλεκπαιδευτικού όσο και φιλανθρωπικού χαρακτήρα. Οι σημαντικότεροι σύλλογοι δραστηριοποιήθηκαν στη Βραΐ λα από τα τέλη της δεκαετίας του 1860 και ίδρυσαν παρθεναγωγεία και αρρεναγωγεία για παιδιά άπορων οικογενειών. Οι φιλανθρωπικοί σύλλογοι, οι πλέον αξιόλογοι των οποίων είχαν ιδρυθεί στη Βραΐ λα και την Κωνσταντζα, κάλυπταν ανάγκες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης μελών των ελληνικών παροικιών, ενώ κάποιοι («Ελίς» Κωνσταντζας) ασχολήθηκαν και με θεατρικές παραστάσεις. Κατά το Μεσοπόλεμο η δράση τους ελαττώθηκε, μολονότι επιβίωσαν μέχρι και τα πρώτα Μεταπολεμικά χρόνια.

Date

Δεκαετία 1860 μέχρι και το Μεσοπόλεμο

Geographical Location

Ρουμανικά παράλια Ευξείνου Πόντου

1. Οι απαρχές

Από τα μέσα του 19ου αιώνα οι αστικές ελίτ των Ελλήνων τόσο στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος όσο και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία προχώρησαν στη σύσταση συλλόγων, που αφενός μεν είχαν στόχο την κάλυψη εκπαιδευτικών, φιλανθρωπικών και άλλων αναγκών, αφετέρου δε συνιστούσαν και ένα βασικό δημόσιο «χώρο» δράσης των αρχηγείων, που κέρδιζαν έτσι σε κύρος και κοινωνική επιβολή.¹ Η σημαντικότερη συσσωμάτωση ήταν ο [Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως](#), που συστάθηκε στην οθωμανική πρωτεύουσα το 1861. Ο σύλλογος πέτυχε τη «συνεργασία του ομογενούς πλούτου και των λογίων» και αποτέλεσε πρότυπο για δεκάδες άλλους που ιδρύθηκαν αργότερα τόσο στην οθωμανική επικράτεια όσο και σε ελληνικές παροικίες.²

Ωστόσο, οι πρώτοι σύλλογοι που ίδρυσαν οι Έλληνες της Ρουμανίας μολονότι τυπικά είχαν φιλανθρωπικό χαρακτήρα στην ουσία εξυπηρετούσαν πολιτικούς στόχους. Χαρακτηριστική περίπτωση συνιστούσε η Φιλανθρωπική Ελληνική Αδελφότητα [Γαλατσίου](#), που ιδρύθηκε στην ομώνυμη παραδουνάβια πόλη το 1861, ενώ στα 1864 συστάθηκε, πάλι στο Γαλάτσι, η Φιλανθρωπική Εταιρεία «Η Πρόνοια». Αργότερα, το Δεκέμβριο του 1866, ιδρύθηκε ο Κεντρικός Φιλανθρωπικός Σύλλογος εν Δακία, με παραρτήματα σε πολλές πόλεις, μεταξύ των οποίων και στη [Βραΐ λα](#).³

Η ίδρυση αυτών των συλλόγων συνδεόταν με εθνικιστικές κινήσεις. Έτσι, ο Κεντρικός Φιλανθρωπικός Σύλλογος είχε στόχο την ενίσχυση του αγώνα των Κρητικών για ένωση με την Ελλάδα.⁴ Επίσης, είναι αξιοσημείωτο ότι η «Πρόνοια», που είχε γενικό γραμματέα το μεγαλέμπορο Μενέλαο Νεγρεπόντη και διατηρούσε στενούς δεσμούς με [Κωνσταντινουπολίτες τραπεζίτες](#) και εμπόρους, είχε περισσότερο το χαρακτήρα μασονικής στοάς και κινούνταν στο πλαίσιο αντιοθωμανικών ομάδων, καθώς άλλωστε οι Έλληνες από το Γαλάτσι είχαν δραστηριοποιηθεί έντονα εναντίον του Όθωνα.⁵

2. Φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι

Στα τέλη της δεκαετίας του 1860 και στις αρχές της επόμενης, συστάθηκαν στις παραδουνάβιες πόλεις αρκετοί ελληνικοί φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι. Αυτοί οι σύλλογοι δεν είχαν πια στόχο να εξυπηρετήσουν πολιτικές ανάγκες, αλλά να οργανώσουν [σχολεία](#), ιδίως παρθεναγωγεία, βιβλιοθήκες και αναγνωστήρια, προκειμένου έτσι να ενισχύσουν τον «ελληνισμό» μέσω της παιδείας και της γλώσσας. Οι πλέον δραστήριοι σύλλογοι ήταν ο Ελληνικός Φιλόμουσος Σύλλογος Βραΐ λας, που συστάθηκε το 1869, και ο Φιλανθρωπικός Σύλλογος «Ο Ερμής» της εν Βραΐ λα Ελληνικής Υπαλληλίας, που είχε ιδρυθεί την ίδια χρονιά. Φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι, αλλά με λιγότερο σημαντική δράση, ιδρύθηκαν στο Γαλάτσι, σε πολλά μικρότερα παραδουνάβια κέντρα (π.χ. στην Ολτενίτσα), ενώ ιδιαίτερα αξιόλογοι ήταν οι φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι που είχαν ιδρυθεί στη [Δοβρουτζά](#), κυρίως στην [Τούλτσα](#) και τον [Σουλινά](#), και είχαν ουσιαστικά αναλάβει την οργάνωση της ελληνικής εκπαίδευσης στην περιοχή, σε συνεργασία και με τον τοπικό μητροπολίτη [Δρύστρας](#).⁶

Ελληνικοί σύλλογοι στα ρουμανικά παράλια του Ευξείνου Πόντου

Η δράση, αλλά και η «φιλοσοφία» αυτών των συλλόγων, συνδεόταν βέβαια με εκείνη των πολυάριθμων φιλεκπαιδευτικών συλλόγων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως) αλλά και του Συλλόγου προς Διάδοσιν Ελληνικών Γραμμάτων που είχε συσταθεί στην Αθήνα το 1869.⁷ Η εκπαίδευση ήταν ένα όπλο για να αποφευχθεί η αφομοίωση των «ελληνοπαίδων», σε μία χώρα όπου η θρησκεία δεν μπορούσε να διαδραματίσει τέτοιο ρόλο καθώς και το κυρίαρχο στοιχείο, το ρουμανικό, ήταν ορθόδοξο. Επιπλέον, στην περίπτωση της Δοβρουτσάς υπήρχε η ανάγκη να αντιμετωπιστεί η ισχυρή βουλγαρική εθνική κίνηση. Γι' αυτό το λόγο οι σύλλογοι συνεργάζονταν με άλλους συλλόγους των Αθηνών, όπως ο «Παρνασσός», ενώ κυρίως προσέβλεπαν στην ενίσχυση του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως· ο τελευταίος μάλιστα κατηγόρησε και τη μάλλον αρνητική στάση του μητροπολίτη Δρύστρας έναντι των τοπικών συλλόγων.⁸ Σημαντική ήταν και η ενίσχυση του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών και διάφορων προξένων.⁹

Είναι αξιοσημείωτο ότι ιδίως στην περίπτωση της Βραΐλας οι σύλλογοι ανέλαβαν ουσιαστικά να καλύψουν το κενό που άφησε η μη εμπλοκή της κοινότητας στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η ελληνική κοινότητα, απασχολημένη με την ανέγερση (1863-1872) του μεγαλοπρεπούς ελληνικού ναού της πόλης και αντιμετωπίζοντας σημαντικότερα οικονομικά προβλήματα, αδυνατούσε να αναλάβει και το βάρος της συντήρησης σχολείων, ουσιαστικά φιλανθρωπικού χαρακτήρα. Όμως, μολονότι στους συλλόγους συμμετείχαν οι αρχηγείες της μόρφωσης και της οικονομικής επιφάνειας της παροικίας (εφοπλιστές, έμποροι, γιατροί, φαρμακοποιοί), η δράση τους δεν είχε, όπως φαίνεται, τύχει καθολικής αποδοχής. Η κριτική που δέχτηκε ο Ελληνικός Φιλόμουσος Σύλλογος, ο οποίος συντηρούσε το μόνο ελληνικό παρθεναγωγείο στην πόλη, ότι ουσιαστικά η δράση του καθυστέρουσε την ανέγερση του ναού, είναι ενδεικτική, ενώ χαρακτηριστική ήταν και η απάντηση του προέδρου του συλλόγου Επαμεινώνδα Γεωργαντόπουλου, που υπογράμμισε ότι «οι σύλλογοι είναι αφετηρία του πολιτισμού κατά την Ανατολή και θεμέλιον της εκπληρώσεως των του Ελληνισμού πόθων».¹⁰

Η επίλυση πάντως των οικονομικών προβλημάτων της ελληνικής κοινότητας Βραΐλας οδήγησε στην ανάληψη, εκ μέρους της κοινοτικής επιτροπής, το 1879 του παρθεναγωγείου και το 1887 του αρρεναγωγείου.¹¹ Επίσης, στη Δοβρουτσά από το 1880, μετά και την ενσωμάτωση της περιοχής στη Ρουμανία, τα σχολεία τέθηκαν επίσης υπό τον έλεγχο των κοινοτήτων. Το πεδίο δράσης των φιλεκπαιδευτικών συλλόγων είχε πλέον περιοριστεί.

3. Φιλανθρωπικοί και πολιτιστικοί σύλλογοι

Πέρα από τους φιλεκπαιδευτικούς συλλόγους στα παραδουνάβια και παραθαλάσσια αστικά κέντρα της Ρουμανίας, συστάθηκαν και κάποιες φιλανθρωπικές συσσωματώσεις που είχαν στόχο να αντιμετωπίσουν τις ιατροφαρμακευτικές ανάγκες των ενδεών μελών των ελληνικών παροικιών. Άλλωστε, στις ελληνικές παροικίες και η ίδρυση σχολείων για τα «άπορα κοράσια και άρρενα» συμπεριλαμβανόταν στις «φιλανθρωπικές» δραστηριότητες των τοπικών συλλόγων.¹²

Οι φιλανθρωπικοί σύλλογοι αντιμετώπισαν επίσης την αδυναμία των κοινοτικών επιτροπών να συστήσουν νοσοκομεία, μολονότι αυτό οριζόταν ως στόχος στους κοινοτικούς κανονισμούς τους. Στις αρχές της δεκαετίας του 1870 ιδρύθηκαν δύο «φιλόπτοιχοι αδελφότητες» στη Βραΐλα («Πρόοδος», «Ένωσις»), που δεν κατόρθωσαν να επιβιώσουν παρά ελάχιστα χρόνια.¹³

Αντίθετα, πολύ ουσιαστικότερη ήταν η δράση της Αλληλοβοηθητικής Αδελφότητας του εν Βραΐλα Φιλομούσου Συλλόγου και του συλλόγου «Ελπίς» της Κωνσταντζας, που συστάθηκαν και οι δύο το 1890 και επιβίωσαν μέχρι και τα Μεσοπολεμικά χρόνια.¹⁴ Η Αλληλοβοηθητική Αδελφότης επικεντρώθηκε στη δωρεάν παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης «εις τους ασθενούντας εκ των άπορων μελών και τας οικογενείας αυτών»,¹⁵ ενώ πιο πολυσχιδής στάθηκε η δραστηριότητα του συλλόγου της Κωνσταντζας, που όχι μόνο ενίσχυε απόρους χωρίς διάκριση εθνικότητας, αλλά πρωτοστάτησε και στην πολιτιστική ζωή της πόλης, οργανώνοντας θεατρικές ομάδες, αλλά και χτίζοντας το πρώτο –και για πολλά χρόνια μόνο– θέατρο της πόλης.

4. Τα Μεσοπολεμικά χρόνια

Ελληνικοί σύλλογοι στα ρουμανικά παράλια του Ευξείνου Πόντου

Οι πληροφορίες μας για τη δράση των ελληνικών συλλόγων κατά τα Μεσοπολεμικά χρόνια είναι μάλλον λιγοστές. Η συστηματικότερη οργάνωση των ελληνικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, υπό τον πλήρη έλεγχο πλέον των επιτροπών των κοινοτήτων και με τη διακριτική, πλην αρκετά σταθερή εποπτεία εκ μέρους της ελληνικής κυβέρνησης, συνεπαγόταν ότι το πεδίο δράσης φιλεκπαιδευτικών συλλόγων είχε περιοριστεί.

Ωστόσο, οι σημαντικότεροι φιλανθρωπικοί σύλλογοι των προηγούμενων δεκαετιών, ο σύλλογος «Ελπίς» στην Κωνσταντζά και η Αλληλοβοηθητική Αδελφότης του Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου συνέχισαν να είναι δραστήριοι. Η Αδελφότητα μάλιστα τύπωσε, το 1931, ένα νέο κανονισμό.¹⁶ Μία άλλη συσσωμάτωση ήταν ο πολιτιστικός σύλλογος «Παρνασσός», με έδρα τη Βραΐλα.

1. Η βιβλιογραφία για τους συλλόγους, ιδίως της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είναι εξαιρετικά πλούσια, βλ. Εξερχζόγλου, Χ., *Εθνική ταυτότητα στην Κωνσταντινούπολη τον 19ο αι. Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 1861-1912* (Αθήνα 1996). Αναγνωστοπούλου, Σ., *Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919. Οι Ελληνορθόδοξες Κοινότητες. Από το Μιλλέτ των Ρωμιών στο Ελληνικό Έθνος* (Αθήνα 1998). Πλούσια στοιχεία για τους συλλόγους στη Θράκη και στην Κωνσταντινούπολη στα Μαμώνη, Κ., *Σύλλογοι Θράκης και Ανατολικής Ρωμυλίας (1861-1922). Ιστορία και δράση* (Θεσσαλονίκη 1995), Μαμώνη, Κ. – Ιστικοπούλου, Λ., *Γυναικείοι Σύλλογοι στην Κωνσταντινούπολη, 1861-1922* (Αθήνα 2002).
2. Πρβλ. Ιάλεμος, Ο., «Η ιστορία του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως», *Πρακτικά του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως* IB (1877-1878). Εξερχζόγλου, Χ., «Κοινωνική ιεραρχία, ιδεολογία και εθνική ταυτότητα: το νόημα της ίδρυσης της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας «Αγαπάτε αλλήλους», *Τα Ιστορικά* 12 (1995), σελ. 85.
3. Βλ. Κοντογεώργης, Δ.Μ., «Οι ελληνικοί σύλλογοι στη Ρουμανία κατά το 19ο αιώνα. Συμβολή στη μελέτη της ανάπτυξης του συλλογικού φαινομένου στον παροικιακό ελληνισμό», στο Δημάδης, Κ.Α. (επιμ.), *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον εικοστό αιώνα Γ* (Αθήνα 2007), σελ. 93-95. Αναλυτικότερα στοιχεία στο Καραθανάσης, Α.Ε., «Η φιλανθρωπική ελληνική αδελφότητα του Γαλατσίου (1861)», *Βαλκανική Βιβλιογραφία* 6 (1977), σελ. 143-149. Limona, D., «Asociația centrală filantropică din Dacia, 1866», *Βαλκανική Βιβλιογραφία* 2 (1974), Παράρτημα, σελ. 285-298.
4. Βλ. Limona, D., «Asociația centrală filantropică din Dacia, 1866», *Βαλκανική Βιβλιογραφία* 2 (1974), Παράρτημα, σελ. 285-290.
5. Βλ. Σταματόπουλος, Δ., *Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση. Προς μία ανασύνθεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19ο αιώνα* (Αθήνα 2003), σελ. 215-216. Βλ. επίσης, Μαντούβαλου, Μ., *Τα εν Ελλάδι πολιτικά γεγονότα του 1862 και τα εν Παρνασσό κατάλοιπα του Δ. Βούλγαρη* (Αθήνα 1971), σελ. 17-20, 71-78.
6. Γενικά για τους φιλεκπαιδευτικούς συλλόγους βλ. Μπελιά, Ε., «Ο Ελληνισμός της Ρουμανίας κατά το διάστημα 1835-1878 (Συμβολή στην ιστορία του επί τη βάσει των ελληνικών)», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος* 26 (1983), σελ. 32-37. Κοντογεώργης, Δ.Μ., «Οι ελληνικοί σύλλογοι στη Ρουμανία κατά το 19ο αιώνα. Συμβολή στη μελέτη της ανάπτυξης του συλλογικού φαινομένου στον παροικιακό ελληνισμό», στο Δημάδης, Κ.Α. (επιμ.), *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον εικοστό αιώνα Γ* (Αθήνα 2007), σελ. 95-101. Ειδικότερα για τους συλλόγους της Βραΐλας, βλ. Filip, C., *Comunitatea greacă de la Brăila, 1864-1900* (Brăila 2004), σελ. 104-107.
7. Για τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως, βλ. Εξερχζόγλου, Χ., *Εθνική ταυτότητα στην Κωνσταντινούπολη τον 19ο αι. Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 1861-1912* (Αθήνα 1996).
8. Βλ. Κοντογεώργης, Δ.Μ., «Οι ελληνικοί σύλλογοι στη Ρουμανία κατά το 19ο αιώνα. Συμβολή στη μελέτη της ανάπτυξης του συλλογικού φαινομένου στον παροικιακό ελληνισμό», στο Δημάδης, Κ.Α. (επιμ.), *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον 20ό αιώνα Γ* (Αθήνα 2007), σελ. 96-98. Εξερχζόγλου, Χ., *Εθνική Ταυτότητα στην Κωνσταντινούπολη τον 19ο αι. Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 1861-1912* (Αθήνα 1996), σελ. 92-93.
9. Βλ. Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδος, φάκ. 77/3, 1871, Εμπιστευτική εγκύκλιος, αρ. 6863, 7 Αυγούστου 1871, προς τας Πρεσβείας και προς τα Προξενεία. Για τη συνεργασία του Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου Βραΐλας με το ελληνικό υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων βλ.

Ελληνικοί σύλλογοι στα ρουμανικά παράλια του Ευξείνου Πόντου

Λόγος εναρκτήριος του εν Βραΐ λα Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου κατά την έναρξιν των συνεργασιών της Β' Περιόδου αυτού. Δημοσιευθείς κατ' αίτησιν των παρευρεθέντων μελών κατά την συνεδρίασιν της 18 Οκτωβρίου 1870 (Βραΐ λα 1870), σελ. 3-6.

10. Κοντογεώργης, Δ.Μ., «Οι ελληνικοί σύλλογοι στη Ρουμανία κατά το 19ο αιώνα. Συμβολή στη μελέτη της ανάπτυξης του συλλογικού φαινομένου στον παροικιακό ελληνισμό», στο Δημάδης, Κ.Α. (επιμ.), *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον 20ό αιώνα Γ* (Αθήνα 2007), σελ. 99-101. Πρβλ. και Λόγος εναρκτήριος του εν Βραΐ λα Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου κατά την έναρξιν των συνεργασιών της Β' Περιόδου αυτού. Δημοσιευθείς κατ' αίτησιν των παρευρεθέντων μελών κατά την συνεδρίασιν της 18 Οκτωβρίου 1870 (Βραΐ λα 1870), σελ. 25-27.

11. Βλ. Λογοδοσία της Επιτροπής της ενταύθα Ελλ. Κοινότητος του λήξαντος έτους 1879. Απαρτιζομένης εκ των κυρίων Μ. Γκιώνη, Γ. Μάτσα, Μ. Γριμάνη, Γ. Τραυλού και Π. Λαζαρή, αναγνωσθείσα εν γενική των μελών συνεδρίασει τη 17η Φεβρουαρίου 1880 (Βραΐ λα 1880), σελ. 7-8. *Direct ia Județ eană a Arhivelor Naț ionale Brăila, Fond Comunitatea Greacă din Brăila 12/1887.*

12. Πρβλ. Κάννερ, Έ., Φτώχεια και Φιλανθρωπία στην Ορθόδοξη Κοινότητα της Κωνσταντινούπολης (1753-1912) (Αθήνα 2004), σελ. 218-223.

13. Βλ. Η Μέλισσα του Δουνάβεως, Ημερολόγιον της Εφημερίδος «των Συλλόγων» του έτους 1874. Προς όφελος του εν Βραΐ λα Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου (Βραΐ λα 1873), σελ. 168. Ο σύλλογος «Ένωσις» είχε μάλιστα ιδρύσει και ένα μικρό νοσοκομείο, το οποίο ωστόσο διέκοψε σύντομα τη λειτουργία του, βλ. *Direct ia Județ eană a Arhivelor Naț ionale Brăila, Fond Comunitatea Greacă din Brăila 9/1875.*

14. Για τους συλλόγους αυτούς βλ. Filip, C., *Comunitatea greacă de la Brăila, 1864-1900* (Brăila 2004), σελ. 107-108. Μάνεσης, Σ., «Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζής Ρουμανίας», στο *Melanges offerts à Octave et Melpo Merlier II* (Αθήνα 1952), σελ. 103-106. Papacostea-Danielopolu, C., *Comunităț ile grecești din România în secolul al XIX-lea* (București 1996), σελ. 92-94.

15. Κανονισμός της Αλληλοβοηθητικής Αδελφότητος του εν Βραΐ λα Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου (Βραΐ λα 1890), σελ. 3.

16. Κανονισμός της Αλληλοβοηθητικής Αδελφότητος Βραΐ λαs (Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου) (Βουκουρέστι 1931).

Bibliography :

	Αναγνωστοπούλου Σ. , <i>Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919. Οι Ελληνορθόδοξες Κοινότητες. Από το Μιλλέτ των Ρωμιών στο Ελληνικό Έθνος</i> , Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997
	Εξερτζόγλου Χ. , <i>Εθνική Ταυτότητα στην Κωνσταντινούπολη τον 19ο αι. Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 1861-1912</i> , Αθήνα 1996
	Σταματόπουλος Δ. , <i>Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση. Προς μία ανασύνθεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19ο αιώνα</i> , Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003
	Μάνεσης Σ. , "Η ελληνική κοινότης Κωνσταντζής Ρουμανίας", <i>Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier</i> , τόμ. II, Αθήνα 1952, 75-116
	Καραθανάσης Α. , "Η φιλανθρωπική ελληνική αδελφότητα του Γαλατσίου (1861)", <i>Βαλκανική Βιβλιογραφία</i> , 6, 1977, 143-149
	Papacostea-Danielopolu C. , <i>Comunităț ile grecești din România în secolul al XIX-lea</i> , București 1996
	Κάννερ Έ. , Φτώχεια και Φιλανθρωπία στην Ορθόδοξη Κοινότητα της Κωνσταντινούπολης 1753-1912, Αθήνα 2004
	Μπελιά Ε. , "Ο Ελληνισμός της Ρουμανίας κατά το διάστημα 1835-1878 (Συμβολή στην ιστορία του επί τη βάσει των ελληνικών)", <i>Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος</i> , 26, 1983, 5-62

Ελληνικοί σύλλογοι στα ρουμανικά παράλια του Ευξείνου Πόντου

	Κοντογεώργης Δ. , "Οι ελληνικοί σύλλογοι στη Ρουμανία κατά το 19ο αιώνα. Συμβολή στη μελέτη της ανάπτυξης του συλλογικού φαινομένου στον παροικιακό ελληνισμό", Δημάδης, Κ.Α. (επιμ.), Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον 20ό αιώνα, τόμ. Γ, Αθήνα 2007, 91-104
	Filip C. , <i>Comunitatea greacă de la Brăila, 1864-1900</i> , Brăila 2004

Sources

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Brăila, Fond Comunitatea Greacă din Brăila.

Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδος, φάκ. 77/3, 1871.

Ελληνικός Φιλομούσος Σύλλογος Βραΐλας, *Καταστατικόν του Φιλομούσου Συλλόγου Βραΐλας* (χ.τ. χ.χ.).

Λόγος εναρκτήριοις του εν Βραΐλα Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου κατά την έναρξιν των συνεργασιών της Β' Περιόδου αυτού. Δημοσιευθείς κατ' αίτησιν των παρευρεθέντων μελών κατά την συνεδρίασιν της 18 Οκτωβρίου 1870 (Βραΐλα 1870).

Λόγος εκφωνηθείς την 9 Ιανουαρίου 1872, ημέραν της επετείου εορτής του εν Βραΐλα Ελληνικού Φιλ. Συλλόγου υπό του προέδρου αυτού Επαμινώνδα Γεωργαντόπουλου, Ιατρού, και η Συνέλευσις της 16 Ιανουαρίου (Βραΐλα 1872).

Λογοδοσία της Επιτροπής της ενταύθα Ελλ. Κοινότητος του λήξαντος έτους 1879. Απαρτιζομένης εκ των κυρίων Μ. Γκιώνη, Γ. Μάτσα, Μ. Γριμάνη, Γ. Τραυλού και Π. Λαζαρή, αναγνωσθείσα εν γενική των μελών συνεδριάσει τη 17η Φεβρουαρίου 1880 (Βραΐλα 1880).

Η Μέλισσα του Δουνάβεως, Ημερολόγιον της Εφημερίδος «των Συλλόγων» του έτους 1874. Προς όφελος του εν Βραΐλα Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου (Βραΐλα 1873).

Κανονισμός της Αλληλοβοηθητικής Αδελφότητος του εν Βραΐλα Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου (Βραΐλα 1890).

Κανονισμός της Αλληλοβοηθητικής Αδελφότητος του εν Βραΐλα Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου (Βραΐλα 1894).

Κανονισμός της Αλληλοβοηθητικής Αδελφότητος Βραΐλας (Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου) (Βουκουρέστι 1931).

Quotations

Από τον Κανονισμό της Αλληλοβοηθητικής Αδελφότητος του εν Βραΐλα Ελλην. Φιλομούσου Συλλόγου

Άρθρον 2: Σκοπός του ανωτέρω σωματείου είναι ή δωρεάν παροχή, Ιατρικής περιθάλψεως και φαρμάκων εις τους άσθενούντας εκ των άπόρων μελών και τας οικογενείας αυτών, καθώς και ή μετά θάνατον έφάπαξ κατά τό ένόν χρηματική βοήθεια ταίς άποφανισθείσαις οικογενείας αυτών».

Κανονισμός της Αλληλοβοηθητικής Αδελφότητος του εν Βραΐλα Ελληνικού Φιλομούσου Συλλόγου (Βραΐλα 1894), σελ. 7-8.